

УДК 159.923

Грись А.М.

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО МАЙБУТЬОГО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ В ПЕРІОД ДОРОСЛІШАННЯ

Грись А.М. Особливості ставлення до майбутнього сімейного життя в період дорослішання. У статті розкрито особливості ставлення до майбутнього сімейного життя на етапах дорослішання. Розкрито уявлення учнів про ідеального шлюбного партнера та розподіл сімейних ролей між чоловіком та дружиною.

З'ясовано, що існують певні соціальні стандарти щодо віку вступу у шлюб, або ж соціальні стереотипи, яким слідує більшість дівчат та хлопців на етапі дорослішання, що у свою чергу може призводити до вступу у шлюб з неадекватної мотивації, слідуючи соціальним нормам на певному етапі розвитку суспільства.

Визначено, що головний пріоритет в майбутній сім'ї віддається можливості самовдосконалюватися, яка забезпечуватиметься за умови у сім'ї високої комунікабельності, діалогу, постійного обміну думками, розвинених здатностей у обох партнерів не лише "слухати", але й чути одне одного.

Зауважено на необхідності розробки спеціальних програм підготовки до майбутнього сімейного життя на етапах дорослішання з урахуванням індивідуального підходу, ціннісних пріоритетів та смисложиттєвих орієнтацій сучасної молоді.

Зроблено висновок про те, що на етапі підготовки до сімейного життя важливо вивчати сімейні цінності, установки, стереотипи поведінки, які закарбовуються на дуже ранніх етапах особистісного розвитку дитини у сім'ї та несвідомо спливають у майбутніх шлюбно-сімейних стосунках.

Ключові слова: сім'я, сімейні ролі, шлюбно-сімейні стосунки, сімейні цінності, лідерство у сім'ї.

Грись А.М. Особенности отношения к будущей семейной жизни в период взросления. В статье раскрыты особенности отношения к

будущей семейной жизни на этапах взросления. Раскрыто представление учеников об идеальном брачном партнере и распределении семейных ролей между мужчиной и женщиной.

Выяснено, что существуют определенные социальные стандарты относительно возраста вступления в брак, или же социальные стереотипы, которым следуют большинство девушек и ребят на этапе взросления, которое в свою очередь может быть следствием вступления в брак из неадекватной мотивации, следуя социальным нормам на определенном этапе развития общества.

Определенно, что главный приоритет в будущей семье отдается возможности самосовершенствоваться, которая может обеспечиваться при условии в высокой коммуникабельности в семье, диалогичности, постоянного обмена мыслями друг друга, развитых способностей у обоих партнеров не только "слушать", но и слышать друг друга.

Указано на необходимости разработки специальных программ подготовки к будущей семейной жизни на этапах взросления с учетом индивидуального подхода, ценностных приоритетов и смысложизненных ориентиров современной молодежи.

Сделан вывод о том, что на этапе подготовки к семейной жизни важно изучать семейные ценности, установки, стереотипы поведения, которые формируются на очень ранних этапах личностного развития ребенка в семье и бессознательно проявляются в будущих брачно-семейных отношениях.

Ключевые слова: семья, семейные роли, брачно-семейные отношения, семейные ценности, лидерство в семье.

Актуальність дослідження. В наш час сімейне життя зазнає неабияких трансформацій під впливом усіх тих подій, які відбуваються не лише в українському суспільстві, а й у світі. Умови карантину в яких опинилися сучасні сім'ї породжують численні конфлікти та непорозуміння через брак особистого простору, який стає на заваді кожному члену сім'ї бути самим

собою, вільно самовиражатись та відчувати особистісну свободу та безпеку.

Ситуація ускладнюється й у зв'язку із нестабільним матеріальним становищем сучасних сімей та ситуацією невизначеності, яка породжує надмірну тривогу за майбутнє своєї сім'ї. Онлайн-спілкування та перевантаженість дистанційними формами взаємодії створюють додаткові навантаження на загальне самопочуття через недостатню фізичну активність та рутинність повсякденного сімейного життя. Відсутність різноманіття, нових вражень, безпосереднього спілкування, особливо гостро відчутно для особистості у період дорослішання, коли спілкування з однолітками є провідною діяльністю, а тренування здатності до інтимних міжособистісних стосунків утруднене ситуацією пандемії коронавірусу та вимушеною самоізоляцією.

Життєдіяльність родини в умовах карантинних обмежень особливо гостро позначається на процесі соціалізації дитини в сім'ї. Рівні задоволення її фізіологічних та духовних потреб, реалізації значущих індивідуальних якостей. Внутрішньосімейні процеси визначатимуть у подальшому здатність молоді до побудови якісних взаємостосунків не лише при створенні своєї сім'ї, а й віддзеркалять більш віддалено соціальні процеси та поступ майбутнього українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження М.І. Алексєєвої, Т.В. Говорун, С.В. Дворняка, В.І. Зацепіна, Т.С. Кириленко, С.В. Ковальова, О.С. Кочаряна, М.М. Обозова засвідчують наявність кризи, в якій опинилася сьогодні українська сім'я як елемент соціальної системи суспільства. Ознаками такої кризи є: високий рівень незадоволеності

подружнім життям, дисфункційний розвиток взаємин у шлюбі, конфліктність, стійка орієнтація подружжя на розлучення та малодітну сім'ю, нездатність дійти згоди, зростання кількості розлучень тощо. Під цим кутом зору стає зрозумілим, що сім'я, яка знаходиться у ситуації кризи накладає негативний відбиток на її сприйняття неповнолітніми на різних етапах дорослішання. У цьому руслі варто звернутися як до класичних глибинних психоаналітичних концепцій, які вдображають вплив батьківських фігур на становлення ідентичності дитини (З. Фрейд, А. Фрейд), засвоєння дитиною сценаріїв життя, ігор та рольових особистісних позицій (Е. Берн), так і концепції різних напрямків сімейної терапії (С. Мінухін, В. Сатир, Г. Бейтсон, А. Варга, Е. Г. Ейдеммілер та ін.). Закономірності впливу родинних стосунків на формування особистості дитини розкрито у працях (І. С. Кона, О. І. Захарова, Л. Шнейдер та ін.). Теорія сім'ї як системи М. Боуена в межах якої розглядаються такі параметри сімейної взаємодії, як згуртованість, коаліції, ієрархія, межі, які описують функціонування сім'ї як системи.

Дослідження (Е. Берн, Л. Шнейдер, Ю. Азаров, В. Сисенко, М. Обозов, Т. Жаровцева, Г. Батищева, З. Зайцева, І. Пеша та ін.) переконливо доводять актуальність потреби соціально-психогічних аспектів функціонування сім'ї.

У контексті підготовки молоді до сімейного життя та становлення стосунків у молодій сім'ї зверталися такі науковці: В. Постовий, Т. Алексєєнко, О. Черкасова, В. Сухомлинський, З. Зайцева, Д. Луцик, В. Кравець, В. Стахневич).

Однак, незважаючи на широкий спектр наукових досліджень у цій галузі та розробки психологічних основ надання допомоги сім'ї (О. Язвінська, М. Мушкевич, Р. Федоренко, Є. Потапчук, І.

Дементьєва, М. Птаха та ін.), недостатньо вивченими залишаються питання сприйняття та ставлення до майбутньої сім'ї на етапах дорослішання.

Мета – висвітлити особливості сприйняття особистістю майбутньої сім'ї на етапах дорослішання та намітити перспективи підготовки молоді до сімейного життя.

Виклад основного матеріалу. Сімейна тематика є однією з найбільш затребуваних у практиці надання психологічної допомоги особистості. Сімейні стосунки та обставини життєдіяльності членів родини мають вирішальний вплив на сприйняття та ставлення до майбутнього шлюбного партнера. Сімейні установки та очікування детермінують якість побудови нових стосунків у подружній парі, їх здатність вибудовувати нові правила та стандарти життя у власній сім'ї. Саме тому, так важливо постійно вивчати дане питання з тим, щоб своєчасно втрутитися в процес підготовки особистості до сімейного життя. У Польщі, наприклад, на державному рівні затверджена обов'язкова програма психологічної підготовки молоді до вступу у шлюб. В Україні ж цей процес відбувається стихійно в основному обмежується викладанням навчальних дисциплін типу "Психологія сім'ї" в ЗВО у процесі підготовки майбутніх психологів на освітньо-кваліфікаційному рівні – магістр. В той час, як на цьому етапі вже частково створені молоді сім'ї, які мають ряд психологічних труднощів в побудові сприятливого соціально-психологічного клімату у сім'ї. Зазначена навчальна дисципліна не читається студентам інших спеціальностей, а також відсутні подібні курси у загальноосвітніх навчальних закладах, що відповідно позначається на низькому рівні готовності молоді до вступу у шлюб та відсутності навичок

елементарної культури сімейного спілкування. Зазначене питання потребує постійного перегляду навчальних планів у ЗВО та включення хоча б у перелік вибіркових дисциплін “Сімейної психології”. Наш досвід викладання у ЗВО переконливо доводить, що – це найбільш життєво затребувана, практико-орієнтована дисципліна, яка відповідає сучасним вимогам студентоцетрованого навчання.

Однак зазначене вище аж ніяк не знімає з порядку денного і питання підготовки до сімейного життя на етапах дорослішання. Адже відомо, чим раніше розпочинати цей процес, тим більше можливостей цілеспрямованого впливу на усі компоненти готовності до майбутнього сімейного життя.

Тренінгові заняття зі студентами доводять, що сучасний стан функціонування їхніх розширених сімей оцінюється ними як критичний. Показниками такого стану виступають: катастрофічні погіршення матеріального благополуччя сім'ї, відсутність нормальних умов для її життєдіяльності, постійне порушення іншими членами сім'ї психологічних меж один одного (втручання старшої сестри, або брата в особисте життя молодших дітей у сім'ї), алкогольна залежність одного з батьків у сім'ї, що породжує різного роду страхи та негативні очікування від майбутніх сімейних стосунків. Та, якщо більш-менш зрілі студенти, які постійно працюють над собою усвідомлюють потребу у пропрацюванні досвіду отриманого у батьківській сім'ї перш ніж вступати у нові сімейні стосунки, то менш зрілі студенти переконливо доводять, що в їх майбутній сім'ї все складеться по-іншому...Однак, як засвідчує досвід психологічної практики із членами сім'ї, що мають більше п'яти років досвіду спільного сімейного життя, усе складається, або по тій же

моделі стосунків, що й у батьківській сім'ї. Або ж настільки кардинально іншим варіантом взаємодії у власній сім'ї, що ця крайність, часто є причиною психосоматичних симптомів, оскільки вимагає значних зусиль з боку одного лише шлюбного партнера. В той час, як інший партнер відчуває себе у цій сім'ї скоріш за все не ведучим, а тим кого ведуть. Як правило ведучими стають жінки з самого початку беручи на себе величезну кількість сімейних обов'язків поряд із професійними. А чоловіки з часом звикаючи до лише певного кола сімейних обов'язків, або ж їх повного невиконання у сім'ї, оскільки "зайняті" у сфері професії, відмовляються допомагати дружині, навіть якщо вона вщент виснажилася. Перші "дзвіночки" незадоволеності шлюбом зазвичай виявляються уже у перший рік сімейного життя. Або ж іще раніше, щойно пара розпочала жити разом. А далі ситуація лише ускладнюється, що у наслідку призводить до розлучень.

З тим, щоб ситуація у сімейній взаємодії не розвивалася за описаним вище сценарієм варто з'ясувати, що думають про сімейні стосунки дівчата та хлопці на різних етапах дорослішання. Оскільки сім'я як соціальний інститут визначатиме подальші суспільні перетворення в країні та вимагає уважного її вивчення.

Методи та організація дослідження особливостей сприйняття особистістю сімейного життя на різних етапах дорослішання. Дослідження проводилося на базі загальноосвітнього навчального закладу. В дослідженні взяли участь 50 школярів у віці від 15 до 17 років, з них 31 дівчат і 29 юнаків.

У дослідженні використано анкетування, бесіду та тест-карту оцінки готовності до сімейного життя І.Ф. Юнди.

Учням були і анкети з наступними запитаннями:

- Які, на вашу думку, основні функції сім'ї?
- Хто в сім'ї повинен бути лідером?
- В якому віці найкраще розпочинати сімейне життя?
- Опишіть яким має бути Ваш партнер?

Тест-карти оцінки готовності до сімейного життя І.Ф. Юнди містить кілька типових ситуацій, що виникають в сім'ї. Респонденту необхідно вибрати в кожній із запропонованих 10 ситуацій по одному з трьох варіантів відповіді і оцінити варіанти поведінки, зазначивши в тест-карті: «Правильно» - П; «Можливо» - М; «Невірно» - Н. Оцінка результатів тесту відбувалася шляхом підрахунку кількості набраних балів відповідно до шкали оцінок варіантів. Тобто відповіді переводяться в бали у відповідності із ключем. Якщо сума балів від 70 до 120, то це свідчить про достатній рівень готовності до сімейного життя, 22-70 балів – про задовільний і нижче 22 балів - про недостатню готовність до вступу у шлюбні стосунки.

Результати анкетування. Аналіз відповідей старшокласників, щодо оцінки функцій сім'ї показав, що більшість юнаків і дівчат більш згідні з тим, що сім'я дає можливість жити з коханою людиною, мати дітей, наповнює життя сенсом і впорядковує інтимні стосунки. Але юнаки сумніваються в тому, що сім'я допомагає вирішувати різні матеріальні питання, сприяє кар'єрі чи додає впевненості у собі.

Стосовно лідерства думки хлопців і дівчат децю різняться. Також перед тим як відповісти на це запитання, було наголошено на тому, щоб вони зазначили, хто в їхній родині є

лідером. Значна частина юнаків вважають, що лідером в родині обов'язково має бути чоловік. Тобто в батьківській сім'ї – це батько, а в своїй майбутній – це чоловік. У дівчат дещо інші погляди.

У батьківській сім'ї, лідером вони вважають матір, а в своїй майбутній бажають, щоб лідером був чоловік. Результати опитування вказані в таблиці.

Таблиця 1.

Лідерство в сім'ї

	Лідер-чоловік	Лідер-дружина
Дівчата 11 клас	76%	24%
Юнаки 11 клас	100%	0%
Дівчата 9 клас	64%	36%
Юнаки 9 клас	98%	2%

Дослідження уявлень про якості ідеального сім'янина показують, що учні мають розгорнуті уявлення про якості ідеального чоловіка та ідеальної дружини. На думку дівчат, ідеальний чоловік має бути чуйним, лагідним, з почуттям гумору, розумним, чесним. «Ідеальним ніхто не буває... Головне відчувати, що це моя людина. Відверта, добра, чуйна, сказана...», зазначає учениця 11 класу.

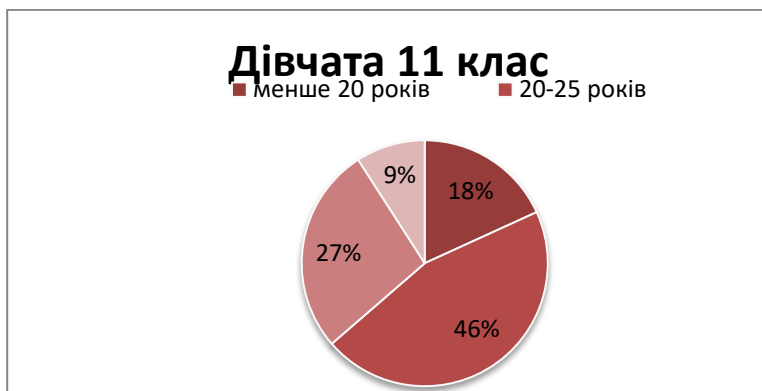
Хлопці вважають, що ідеальна дружина має вміти гарно готувати, поратися по господарству. Також обов'язковою умовою назвали любов до дітей та батьків. Такі ідеалізовані очікування часто призводять до формування неадекватних уявлень, щодо майбутнього партнера. І в подальшому це може стати причиною розчарування у стосунках з партнером.

Під час бесіди також обговорювався розподіл сімейних ролей між чоловіком та жінкою. Школярі вважають, що головні

обов'язки чоловіка це забезпечення родини, піклування про сім'ю, виконання батьківської ролі, бути "главою" сім'ї. А жінка має господарювати, виховувати дітей, підтримувати чоловіка.

Основні цінності шлюбу та сім'ї для старшокласників обумовлюються взаєминами між чоловіком і жінкою. При цьому більш ціннісною якістю шлюбу і для юнаків, і для дівчат є взаєморозуміння.

Більшість юнаків і дівчат вважають, що одружуватись найкраще у віці 20-25 років.

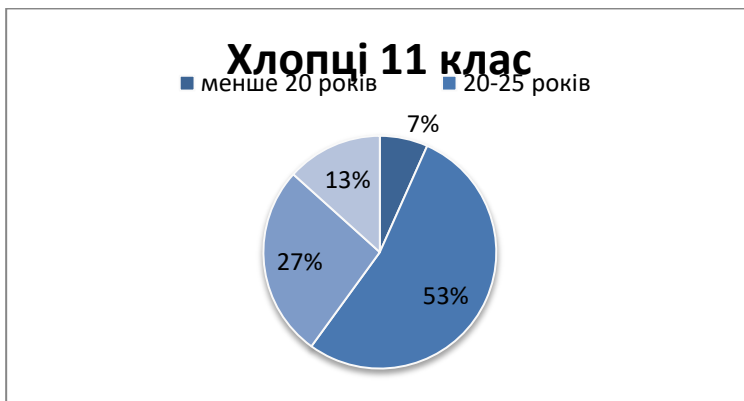

Малюнок 1. Бажаний вік вступу до шлюбу 11 клас, дівчата

З рисунку можна зробити висновок про те, що існують деякі соціальні стандарти щодо віку вступу у шлюб, або ж соціальні стереотипи, яким слідує більшість. Водночас відсутні індивідуальні межі, що у наслідку призводить до вступу у шлюб з неадекватної мотивації "...тому, що час прийшов", "... а що скажуть інші, вже вік, а я все ще неодружена, неодружений". Як засвідчує досвід психологічної практики, саме така мотивація вступу у шлюб призводить до розриву у подальшому шлюбних

стосунків. Зокрема клієнти висловлюються про те, що вони виявляється зовсім не підходять один одному. А на запитання, як опинилися у цих стосунках, відповідають, що здавалося тоді, що час плине, треба поспішати...

Наведемо приклад консультації жінки (37 років). Сама виховує доньку. Скаржиться, що чоловік зовсім їм не допомагає. Як поїхав на заробітки за кордон. Так там і живе своїм життям. А вона змушена була завчасно вийти з декретної відпустки, наймати няню, щоб хоч якось виживати. На консультацію звернулася з тим, щоб попрацювати з образом на свого чоловіка. Мовляв, як він міг. Отак нас покинув... На запитання психолога чи був досвід коли їхні стосунки з чоловіком були комфортними, жінка відповідає – ніколи... Розповідаючи свою історію створення відносин, жінка каже, що коли їй вже було за тридцять, усі її подруги вже мали стосунки. Родичі її часто запитували, чому вона не виходить заміж. Тому, коли випадково в компанії друзів, зустрівся її майбутній чоловік, вона одразу подумала, що пора вже і їй робити вибір. При цьому не замислюючись серйозно над тим, хто її чоловік? Якого саме чоловіка вона хотіла б мати? Після нетривалих зустрічей вони одружилися. Ще коли вона була вагітною чоловік поїхав за кордон... Більше з ним вони не бачилися... Така сумна історія жінки, яка слідувала за соціальними очікуваннями. А що скажуть інші? Виходячи із цього слід все частіше із дітьми у сім'ї, та в школі обговорювати питання мотивації вибору шлюбного партнера. Щодо хлопців ситуація майже не відрізняється у порівнянні із дівчатами (див. Рис. 2).

Малюнок 2. Бажаний вік вступу до шлюбу (11 клас, хлопці)

На жаль у школі майже не вчать як правильно вибудувувати стосунки із протилежною статтю. Ми зазвичай переймаємо цей досвід на несвідомому рівні із батьківської сім'ї, і їх моделі потім стають стереотипами та установками, які визначають якість взаємостосунків у парі. З часом, відчуваючи невдачу у стосунках кожен задається питаннями “Чому так відбувається зі мною?”, “Що я роблю не так?”, “Чому увесь час наступаю на ті ж самі “граблі?””. Це у випадку суб'єктивного локус – контролю. Якщо ж локус-контроль – об'єктивний відбувається пошук “винних” поза межами своєї особистості. Як от приклад із практики. Жінка, після розриву стосунків з третім чоловіком, скаржиться на чоловіка, увесь час звинувачуючи його у тому, що він неадекватно поведився у стосунках із нею. Описуючи його психологічний портрет, запитує у психолога: як Ви вважаєте, він був психопатом. Правда? При цьому у процесі консультації з'являються деталі її поведінки (зловживання алкоголем, надмірні ревності), які вона не вважає причиною розриву своїх стосунків із чоловіком. Тому важливо якомога

раніше розпочинати роботу з діагностування уявлень особистості про шлюбно-сімейні стосунки. Наведемо результати дослідження бажаного віку вступу у шлюб дівчат дев'ятикласниць (див. Рис. 3.).

Малюнок 3. Бажаний вік вступу до шлюбу 9 клас, дівчата

Як бачимо із рисунку 3, ситуація у дев'ятому класі дещо інша. Значна частина дівчат обирають бажаним для себе вік вступу у шлюб 26-30 років та 20-25 років. Як бачимо зі зменшенням віку на етапі дорослішання, дівчата дещо раніше за віком планують створювати майбутню сім'ю. Так, дівчата дев'ятокласниці у порівнянні із одинадцятикласницями раніше планують вік вступу у шлюбні стосунки. Це може бути пов'язано з поки-що більш віддаленою перспективою одруження та ідеалістичними уявленнями про майбутню сім'ю. Наступним був аналіз хлопців дев'ятикласників (див. Рисунок 4.).

Малюнок 4. Бажаний вік вступу до шлюбу 9 клас, хлопці

Як бачимо із рисунку 4, 12 % хлопців-дев'ятикласників планують створення сім'ї після тридцяти років. В той час, як дівчата цього ж віку жодна не обрала для себе цей віковий діапазон, як бажаний для вступу у шлюб. Дана тенденція може бути як у площині різних підходів до соціалізації хлопців та дівчат, так і у площині підтвердження ймовірності слідування соціальним стандартам та відсутність індивідуалістичних тенденцій щодо можливого віку вступу у шлюб.

Як показали результати тест-карти оцінки готовності до сімейного життя І.Ф. Юнди (за допомогою даної методики можна намітити перспективи благополуччя сімейних відносин).

У таблиці 1 представлені результати відповідей учнів, на запропоновані ситуації за методикою І.Ф. Юнди.

Таблиця 1.

Результати відповідей учнів

№	Питання	Варіанти відповідей		
		П	М	Н
1	У дівчини (хлопця) неприємності на роботі	22	11	17
2	Зустріч гостей – батьків, родичів і друзів	16	22	12
3	Спільні покупки, заготівля продуктів	10	22	18
4	«Мені ніколи, я працюю»	13	15	22
5	Турбота про затишок, чистоту і прибирання будинку і т.д	22	15	13
6	Сексуальні стосунки	19	6	25
7	Турбота про потомство	20	5	25
8	Турбота про виховання дітей	18	10	22
9	Самовдосконалення в рамках сім'ї	25	14	11
10	Вибір і розвиток комунікабельності	16	14	20

Відповідно можемо бачити ступінь готовності учнів до сімейного життя: «висока готовність», «середня готовність», «низька готовність».

Таблиця 2.

Аналіз результатів після переведення в бали

Рівень	Висока готовність	середня готовність	низька готовність
%	7	41	52

У таблиці 3. представлено рівень «правильного» за ступенем значущості.

Таблиця 3.

Місце	№ запитання	«Правильно»	Кількість відповідей
1	9	Самовдосконалення в рамках сім'ї	25
2	1	У дівчини (хлопця) неприємності на роботі	22
3	5	Турбота про затишок, чистоту і прибирання будинку і т.д	22
4	7	Турбота про потомство	20
5	6	Сексуальні стосунки	19

6	8	Турбота про виховання дітей	18
7	2	Зустріч гостей – батьків, родичів і друзів	16
8	10	Вибір і розвиток комунікабельності	16
9	4	«Мені ніколи, я працюю»	13
10	3	Спільні покупки, заготівля продуктів	10

Як бачимо, самовдосконаленню в сім'ї віддається головний пріоритет. Це може бути спрямовано як на зміцнення, так і на руйнування сім'ї. Самовдосконалення - це самовиховання або свідомо і цілеспрямована дія людини стосовно самого себе, з метою розвитку певної свідомості моральності і моральних якостей, тобто це свідомий розвиток особистісних навичок і якостей особистості.

На зміцнення сім'ї це буде спрямовано, за умови якщо у сім'ї буде висока комунікабельність, діалог, постійний обмін думками, розвинена здатність не лише "слухати", але й чути одне одного. Якщо ж відкрите, довірче спілкування на низькому рівні, то це буде руйнівним чинником у сімейних стосунках.

Як бачимо, комунікабельність знаходиться на 8 позиції, тобто, можна припустити, що цей фактор не сприятиме зміцненню сім'ї, і відповідно потребує спеціального розвитку засобами психологічних технологій.

У юнака (дівчини) неприємності на роботі. Аналізуються відповіді на різні ситуації, але у відношенні до іншого, тобто реакція на неприємності. У даному випадку показник не є яскравим підтвердженням того, що буде співпереживання, спокій або невдоволення. Слід зауважити, що цей показник також безпосередньо залежить від комунікації між партнерами: чи вмiють вони вести бесiду i чи можуть взагалi спiвчувати iншiй

людині. Тобто цінності, цілі сім'ї - важливий показник, який необхідно з'ясувати задовго до вступу у шлюб.

Важливими умовами існування сім'ї є спільна діяльність і певна просторова локалізація - житло, будинок, власність як економічна основа її життя. Таким чином, сім'я - це спільність людей, пов'язаних узами шлюбу (батьківства, споріднення (кровного і духовного)), що здійснює відтворення населення і наступність сімейних поколінь, а також соціалізацію дітей і підтримку членів сім'ї. Форми сімей різноманітні, їх типологізація залежить від предмета вивчення.

Аналізуючи відповіді на поставлені запитання з цієї позиції, можна припустити, що ці показники є, але вони не яскраво виражені. Зокрема, спільна діяльність і певна просторова локалізація - житло, будинок стоять на 3 і 10 місці в їх ієрархії. Відтворення населення і наступність сімейних поколінь, відповідно на 4, 6 і 7 позиції. Що також свідчить про те, що готовність до сімейного життя проявляється у невеликої кількості респондентів.

Отже, високий ступінь готовності учнів до сімейного життя має дуже низький показник – усього 5 %. Середній ступінь готовності до сімейного життя, що складає 42 % може означати, що при належній роботі з учнями, проведенні певних заходів вони зможуть поповнити групу із високим ступенем готовності. При відсутності заходів, з використанням тренінгів, інтерактивних методів, рольових ігор, ці учні можуть навпаки поповнити групу, неготових до сімейного життя. Слід відмітити, що лише бесіди чи лекції на всю групу, як показує досвід дає мінімальні зрушення у цьому напрямку. Натомість більш дієвими є інтерактивні методи роботи, які дають змогу

висловитися кожному і брати активну участь у конструюванні різних варіантів та моделей готовності до майбутніх сімейних стосунків.

Висновки .Отже, розмірковуючи про поступову підготовку до майбутнього сімейного життя на етапі дорослішання, слід акцентувати увагу підростаючої особистості, що бажання взяти шлюб і ступінь готовності до нього – це далеко не одне і те ж. Саме тому від психологів-практиків очікується розробка спеціальних програм підготовки до сімейного життя сучасної молоді.

Оцінюючи ступінь своєї готовності до майбутнього сімейного життя, молоді люди орієнтуються перш за все на соціально-економічні досягнення, оскільки усвідомлюють власну відповідальність передусім за створення матеріальної бази сім'ї. Перш ніж одружитися, вони вважають за потрібне оволодіти головними, на їхню думку, атрибутами дорослості: завершити навчання, пройти професійне становлення, досягти матеріальної незалежності. Однак, як засвідчує досвід консультативної практики, матеріальні фактори хоча й важливі, особливо у контексті виникнення сімейних конфліктів на цьому ґрунті, однак існують більш глибинні психологічні чинники готовності до майбутнього сімейного життя. Як от сімейні цінності, установки, стереотипи поведінки, які закарбовуються на дуже ранніх етапах особистісного розвитку дитини у сім'ї та несвідомо спливають у майбутніх шлюбно-сімейних стосунках.

Саме тому підготовку до сімейного життя та створення спеціальних тренінгових програм слід здійснювати на основі детального вивчення генеалогічного дерева кожної сімейної системи з тим, щоб охопити досвід кількох поколінь у налагодженні взаємостосунків. У тому числі виявлення

глибинних механізмів функціонування окремих підсистем у сімейній системі.

У процесі формування психологічної готовності до подружніх взаємовідносин важливим є розвиток у молодій людини прагнення до самовдосконалення, опанування культурою власної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Андреева Т. В. Психология современной семьи. – М.: Речь, 2005. – 436 с.
2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія. – К.: Академія, 2004. – 307 с.
3. Денисенко А. О. Психологічна готовність старших підлітків та юнацтва до подружніх взаємовідносин: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – О., 2003. – 18 с.
4. Максим О. В. Духовність як міра довершеності особистості / О. В. Максим, Т. А. Рябовол // Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Традиція і культура. Ідеї Платона у сучасному бутті» Асоціація «Новий Акрополь». м. Київ, 14-15 грудня 2012 р. – К., 2012. – С. 17–19.
5. Олифирович Н., Велента Т., Практика семейной психотерапии: системно-аналитический подход. – 2-е изд. – М.: Академический проект, 2018. – 355 с.

Spisok vikoristanih dzherel:

1. Andreeva T. V. Psihologija sovremennoj sem'i. – M.: Rech', 2005. – 436 s.
2. Govorun T. V., Kikinezhdі O. M. Genderna psihologija. – K.: Akademija, 2004. – 307 s.
3. Denisenko A. O. Psihologichna gotovnist' starshih pidlitkiv ta junactva do podruznhih vzaemovidnosin: Avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk. – O., 2003. – 18 s.
4. Maksim O.V. Duhovnist' jak mira dovershenosti osobistosti / O. V. Maksim, T. A. Rjabovol // Materiali XI Mizhnarodnoї naukovoї konferencії «Tradicija i kul'tura. Ideї Platona u suchasnomu butti» Asociacija «Novij Akropol'». m. Kiїv, 14-15 grudnja 2012 r. – K., 2012. – S. 17–19.

5. Olifirovich N., Velenta T., *Praktika semejnoj psihoterapii: sistemno-analiticheskij podhod.* – 2-e izd. – M.: Akademicheskij proekt, 2018. – 355

Grys A.M. Features of attitudes to future family life during moving into adulthood. *The article reveals the peculiarities of attitudes to future family life at different stages of moving into adulthood. Pupils' ideas about an ideal marriage partner and the distribution of family roles between a husband and a wife are discussed.*

We determined certain social stereotypic ideas regarding the age of marriage, or social stereotypes that most girls and boys followed during moving into adulthood, which in turn could lead to marriage with inadequate motivation, but because of following social norms at some stages of the development of society.

The main priority in the future family life was given to opportunities for self-improvement, which would be provided under conditions of high sociability, dialogues with a partner, constant exchange of ideas, developed abilities of both partners not only to "listen" but also to hear each other.

We noted the need to develop special programs preparing growing people for future family life, with taking into account the individual approach, value priorities and meaningful life orientations of modern youth.

It is important at the stage of preparation for family life to study family values, attitudes, behavioural stereotypes, which are engraved at the very early stages of children's personal development in families and unconsciously emerge in their future marital and family relationships.

Key words: *family, family roles, marital and family relations, family values, family leadership.*

Відомості про автора

Грись Антоніна Михайлівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Hrys, Antonina M., Dr., head, lab. of psychology of maladjusted adolescents, G.Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: antoninasgris@gmail.com